

Василь Несін,
аспірант КНУКіМ

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ КОРИСТУВАЧІВ СІЛЬСЬКИХ БІБЛІОТЕК ТА ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ЗАДОВОЛЕННЯ

У статті проаналізовано основні завдання сільської бібліотеки на сучасному етапі, визначено інформаційні потреби користувачів та намічено заходи щодо їхнього задоволення в умовах стрімкого розвитку інноваційних технологій.

Ключові слова: інформаційні потреби, інноваційні технології, сільська бібліотека, користувач.

На сучасному етапі під впливом економічних, соціальних факторів та новітніх інформаційних технологій звичайний образ сільської бібліотеки значно змінився.

Сільська бібліотека переживає сьогодні унікальні часи, коли в умовах руйнування соціокультурної структури села вона вимушена брати на себе ті функції, які раніше розподілялися між суб'єктами цілого культурного комплексу (школою, музеєм, клубом із секціями і гуртками та ін.). Водночас сільська бібліотека виконує роль інформаційного центру, що відповідає світовій тенденції розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві, у тому числі і в сільській місцевості.

У сучасних умовах стрімкого впровадження інноваційних технологій в усі сфери життєдіяльності сільська бібліотека має знаходити ресурси для забезпечення інформаційних потреб (ІП) своїх користувачів.

Мета цієї статті – проаналізувати ІП користувачів сучасної сільської бібліотеки та визначити шлях їхнього задоволення.

Виходячи з мети, було визначено завдання:

- окреслити завдання сільської бібліотеки на сучасному етапі;
- визначити основні категорії користувачів бібліотек на селі;
- розкрити ІП користувачів бібліотек;
- показати заходи щодо задоволення ІП користувачів.

Об'єктом дослідження в статті є сільська бібліотека. Предметом – ІП користувачів сільської бібліотеки та заходи щодо їхнього задоволення.

Сьогодні сільська бібліотека – єдине доступне джерело інформації для мешканців села, яке забезпечує їх інформаційними ресурсами, місце

соціальних комунікацій, де зустрічаються читачі різного віку – діти, молодь, пенсіонери, соціально незахищені категорії, люди з обмеженими фізичними можливостями тощо. Основною її функцією залишається задоволення інформаційних потреб сільського жителя.

Важливим завданням сільської бібліотеки є забезпечення свідомої активної участі населення в процесі державотворення. Вона має надавати жителям села інформацію про нормативно-законодавчі документи, які приймаються місцевими, районними органами влади; розповсюджувати інформацію про місцевий бюджет, податки, землекористування, муніципальну власність і приватизацію, економічний стан навколишнього середовища, про систему соціального захисту і служби соціального забезпечення, розповсюджувати статистичні дані з економічного розвитку місцевих господарств і району в цілому [9].

Особливе значення у зв'язку з вищезгаданим має створення відповідного фонду документів. Частиною його повинні бути друківані та недруківані документи про економічне і культурне життя місцевої громади, оригінали офіційних документів сільських і районних рад народних депутатів, інших нормативних актів місцевих утворень (розпорядження, рішення), які надходять у бібліотеку на основі права одержувати обов'язковий примірник, досьє, тематичні папки краєзнавчого характеру [4].

Ще одним з пріоритетних завдань є інформаційне забезпечення процесів економічного розвитку сучасного села. Перетворення в структурі сільськогосподарського виробництва вплинули на виробничі інформаційні потреби жителів села, які тепер значною мірою залежать від форм господарювання, а також посад, які вони обіймають, і функцій у тій чи іншій структурі. Сьогодні існують різні сільськогосподарські підприємства, акціонерні товариства, кооперативи, індивідуальні господарства. Розвивається на селі малий бізнес – разом з державними установами створюються спільні підприємства, що забезпечують переробку і реалізацію сільськогосподарських продуктів, ремонт і оренду сільськогосподарської побутової техніки, відкриваються підприємства громадського харчування тощо. Кожне з підприємств намагається налагодити виробництво, збут продукції, пристосуватися до ринкових відносин [1].

Дедалі частіше користувачам потрібна інформація, готова до використання, що містить конкретні рекомендації й поради, фактографічні дані правового, ділового, комерційного, фінансового характеру. Така інформація дає змогу оперативно вирішувати питання збуту продукції, матеріально-технічного забезпечення, встановлювати ділові контакти, знаходячи партнерів для спільної діяльності. Можна припустити,

що з розвитком економіки села, ринкових відносин значення інформації зростатиме, а значить посилюватиметься й інформаційна функція бібліотеки.

Фахівці вважають, що бібліотека зможе здійснювати цю функцію за умови розширення складу своїх фондів за змістом і видами документів з урахуванням змін у попиті і, зокрема, збільшувати обсяг книг енциклопедичного характеру, довідкових видань, джерел ділової, фінансової, комерційної інформації, науково-популярної літератури, а також матеріалів на нетрадиційних носіях (відеозаписів, відеофільмів, компакт-дисків, мікрофлеш тощо). Крім того, має бути уточнено спрямування довідкового апарату як джерела бібліографічної, фактографічної інформації, а також розширено форми інформаційного обслуговування [7].

Завданнями сільської бібліотеки також є інформаційне забезпечення всіх аспектів навчально-виховного процесу, самоосвіти; виховання інформаційної культури користувачів; усебічне підвищення фахової майстерності; створення комфортного бібліотечного середовища; інформаційне забезпечення особистісних потреб користувачів у дозвіл-левій діяльності тощо.

Сучасні читачі сільської бібліотеки відрізняються один від одного соціальними, професійними, віковими, національними, психологічними особливостями. Основними категоріями користувачів бібліотек на селі сьогодні є представники адміністративно-управлінського апарату – голови і члени місцевої ради, керівники господарств, установ, організацій (агropідприємств, школи, лікарні, культурних закладів, громадських організацій-спілок, сходок, товариств тощо); працівники місцевих органів влади, працівники сільського господарства, педагоги, учні. Найчисельнішою групою є пенсіонери.

Діяльність бібліотеки як муніципального документно-інформаційного центру передбачає цілеспрямоване бібліотечно-інформаційне обслуговування адміністративно-управлінського апарату. ІІ цієї категорії користувачів бібліотеки пов'язані з вирішенням проблем розвитку ринкової економіки, соціальної сфери села (будівництво житла, охорона здоров'я, організація системи освітніх закладів і дошкільного виховання, розвиток сфери послуг культурного і побутового призначення тощо), збереження культурного і природного середовища тощо. На особливу увагу заслуговує запровадження в життя механізмів соціального захисту населення. Спеціалісти вважають, що названа категорія користувачів потребує здебільшого фактографічної, аналітико-синтетичної інформації (довідки, огляди, реферати, дайджести) а також надання в користування повнотекстової інформації [5].

Значна категорія сільських читачів – учнівська молодь. Оскільки фонд шкільної бібліотеки не може забезпечити належною мірою навчальний процес, то вчителі і школярі звертаються в публічну бібліотеку за необхідною художньою, довідковою, науково-популярною літературою, матеріалами краєзнавчого характеру. Бібліотека також може надавати допомогу тим, хто бажає продовжити навчання в спеціальних навчальних закладах.

Оскільки в інформаційному суспільстві визначним фактором стають знання, сільська публічна бібліотека є незамінною частиною системи освіти і навчання. Спеціалісти вважають, що освіта може трансформуватися на всіх рівнях і для всіх вікових категорій. Вона, у свою чергу, забезпечить людей необхідними навичками, щоб вони могли отримати користь від інформаційної доби. Знання важливі як засіб сприяння змінам у самій людині, допомоги в подоланні певної неповноцінності, зміцненні життєвих позицій у складному світі [9].

Для цього необхідно створити банк даних, який би містив відомості про систему освітніх закладів у регіоні, їх рекламні матеріали для абітурієнтів, мати у фонді типові програми для вступних екзаменів.

У сільській бібліотеці читач може набувати перші уроки пошуку інформації за допомогою довідкового апарату й уявлення про можливості документно-інформаційних систем щодо забезпечення потреб у знаннях та інформації за допомогою МБА, а в майбутньому – комп'ютерних технологій.

За умов відсутності спеціальних освітніх інститутів, зокрема й неформальних, які ширше представлені в місті, актуалізується проблема створення на базі сільської бібліотеки центру безперервної освіти і насамперед для груп населення, що істотно впливають на формування інтелектуального, культурного середовища села – сільської інтелігенції; громадян, що переселились до села з міста і не бажають поривати з міською культурою; груп населення, що займаються новими для себе видами діяльності; сільських жителів, що виявляють інтерес до знань у зв'язку з аматорськими заняттями. Сьогодні спеціалісти, підкреслюючи потребу сучасного суспільства в постійній індивідуальній та колективній самоосвіті всіх вікових груп населення, вважають, що треба вчити «мистецтву жити». Для опанування цим мистецтвом необхідно розвивати силу уяви і сприйняття, пробуджувати почуття, тренувати «пильність розуму». Цьому можуть сприяти читання книг, спілкування читачів, практична творча діяльність людей в умовах сільської бібліотеки. Педагогічний процес у бібліотеці, на думку фахівців, повинен базуватися на обміні досвідом, роздумах та експериментах [2].

Особливістю сучасного розвитку сільської бібліотеки сьогодні є те, що вона дедалі більше включається в процес соціального захисту і соціальної реабілітації населення. Миросердя багато в чому визначає зміст і стиль її роботи.

Переважно більшість сільського населення становлять люди похилого віку, що потребують уваги, опіки. Серед них немало самотніх, ветеранів, інвалідів, які в повсякденних клопотах не можуть розраховувати на допомогу родичів. Дослідження російських бібліотекарів показують, що сільський бібліотекар більше половини робочого часу витрачає на такі види діяльності, які за своєю суттю є наданням первинної соціальної допомоги [1]. Бібліотека дедалі більше стає посередником між населенням і установами соціального обслуговування, які розташовані в районному центрі, здійснює «бібліотечний патронаж» пенсіонерів, інвалідів, самотніх осіб.

Сьогодні багато людей відчувають дискомфорт від того, що втратили стабільний соціальний стан, змінили свій соціальний статус, розчарувалися в минулих ідеалах, не набули нових, живуть в умовах не тільки матеріального, ідеологічного, а й духовно-культурного дискомфорту.

Бібліотека є стабілізуючим соціальним інститутом, який орієнтує читачів у цьому складному світі, допомагаючи їм знайти гідні орієнтири. Вона може сприяти відновленню особистості, задовольняючи духовні потреби за допомогою літератури і спілкування, що допомагає людині вийти із стресової ситуації.

Особливістю діяльності сучасної сільської бібліотеки є посилення уваги до індивідуальних потреб конкретної особистості, які пов'язані з повсякденним життям. Зміст сільських соціально-побутових потреб визначають різні види життєдіяльності: економіка присадибного господарства, сім'я, побут. Усе це породжує ряд проблем, особливо в перехідних умовах невизначеності, у вирішенні яких бібліотека здатна надати безпосередню допомогу. Йдеться про правові, економічні питання присадибного господарства; агротехніку його ведення, утримання домашніх тварин, переробку та збереження продуктів, ручні роботи та ремесла, пов'язані з виготовленням необхідних механізмів, інвентарю, предметів побуту тощо, охорону здоров'я, родинне життя, виховання дітей, дозвілля.

Необхідні відомості містяться в різних джерелах – книгах, періодиці, довідковій літературі, інформаційних виданнях, які господар не може мати в повному складі, тому вимушений звернутися до бібліотеки. Фахівці різних країн відзначають, що «місцеве обслуговування», тобто обслуговування фактографічною інформацією, яка пов'язана з

повсякденними інтересами людей, є відмінною рисою публічної бібліотеки 90-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст. [7].

Не потребує особливого доказу той факт, що сільська публічна бібліотека не в змозі задовольнити зростаючі інформаційні потреби сільських жителів за допомогою лише власного фонду. Не неї покладається роль посередника між жителями села й інформаційними структурами різного рівня.

Принципово важливим є те, що центральною метою в контексті інформаційного суспільства є забезпечення доступу до будь-якого типу інформації для будь-кого, незалежно від часу і місця знаходження. Тому в розвинутих країнах загальною тенденцією є намагання розглянути питання бібліотечного обслуговування населення, що проживає в сільській місцевості, у загальному контексті розвитку національних бібліотечних систем з урахуванням ресурсів системи в цілому. Ця тенденція знаходить відображення в різних варіантах ЦБС, частиною яких є сільські бібліотеки. Включення сільських публічних бібліотек до бібліотечної системи округу, графства, департаменту та ін. залежить від адміністративно-територіального розподілу країни.

Найкращі умови для використання сільськими бібліотеками національних бібліотечних систем створюються за наявності регіональних і загальнодержавних автоматизованих систем та можливості підключення до цих систем. За оцінками спеціалістів України, об'єднання бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі новітніх технологій просувається дуже повільно. Визначаються різні на те причини: нескоординованість відомчих підходів, невизначеність першочергових завдань, розпорошеність зусиль бібліотек, відсутність державних асигнувань на проведення робіт з автоматизації [3].

У сільських бібліотеках, де є Інтернет, громадянам надають доступ до цих технологій, навчають їх ефективному використанню. Важливими складниками таких бібліотек на селі стають електронні ресурси, зокрема ті, що доступні через світову мережу Інтернет.

З наявності доступу до Інтернету сільська бібліотека впроваджує інтернет-послуги. Зокрема, це навчає роботи в Мережі, пошуку інформації в інтернеті. Також проводяться інтернет-екскурсії, віртуальні подорожі, Інтернет-уроки, інформаційні семінари для спеціалістів. Усе це сприяє визнанню інформаційних технологій як альтернативного джерела інформації. Бібліотеки сільської місцевості використовують інформаційні технології під час проведення масових заходів. Це дні інформації, дні фахівця, екскурсії, тренінги, презентації тощо. Так, наприклад, до програм Дня спеціаліста доцільно включити ком-

плекс заходів, таких як презентація інтернет-центру та його послуг, тематичну виставку, бібліографічний огляд літератури та огляд інтернет-ресурсів.

Однією з нових інтернет-послуг у бібліотеці на селі є підготовка покажчиків, що полегшують пошук у мережі Інтернет та доповнюють масив отриманої інформації з певної теми. Такі покажчики готують до масових заходів, наприклад, до Дня спеціаліста, до заходів для громадських жіночих організацій тощо.

Значне місце в діяльності бібліотек на селі посідає робота з людьми похилого віку та молоддю, бо вони є найбільш активними користувачами. Тому бібліотеки сільської місцевості мають дещо урізноманітнювати інтернет-послуги щодо обслуговування саме цих категорій мешканців села. Молодь добре сприймає віртуальні екскурсії, що проводяться в комплексі з масовими заходами в сільських бібліотеках. Цікавими і корисними є списки, складені за інтересами користувачів Інтернету, за індивідуальними запитами на допомогу навчальному процесу, до актуальних подій та свят.

Для користувачів вищезазначених категорій проводяться інтернет-екскурсії, презентації сайтів освітніх організацій, готуються списки та покажчики тощо. Наприклад, на допомогу випускникам та абітурієнтам – це серійні веб-інформації «Навчальні заклади України запрошують», «Предметне тестування в Україні» та ін.

Сім'ям пропонуються інтернет-клуби «Повір у себе», «У колі друзів». Творчі люди запрошуються до участі в інтернет-виставках, конкурсах, де виставляють свої твори та вироби на інтернет-аукціонах.

За допомогою Інтернету бібліотеки сільської місцевості надають матеріали Всеукраїнської благодійної акції «Милосердя», матеріали засідань Ради у справах інвалідів при Кабінеті Міністрів України, матеріали щодо соціального захисту інвалідів. Для цієї категорії сільські бібліотеки проводять навчання «Ресурси Інтернету для вас».

Людям похилого віку чи малозабезпеченим надається можливість доступу в Інтернеті до періодичних видань в електронному форматі та до повнотекстової бази електронних видань, що приваблюють своєю інформативністю, зручністю в користуванні, ілюстративністю.

Сільська бібліотека здатна забезпечити ІІІ своїх користувачів. Адже вона залишається в сільській місцевості територією духовності та знань, першим помічником в освіті, професійному становленні, організації дозвілля населення, наданні унікальних можливостей широкого користування вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами.

Список використаних джерел

1. *Антоненко С. А.* Социальные функции сельской библиотеки / С. А. Антоненко // Библиотековедение. – 2010. – № 5. – С. 26–29.
2. *Васюк О.* Бібліотека як один із суб'єктів соціально-педагогічної роботи на селі / О. Васюк // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 9. – С. 18–21.
3. *Вилежагіна Т.* Сільській бібліотеці – увагу суспільства / Т. Вилежагіна // Бібл. планета. – 2011. – № 3. – С. 4–6.
4. *Животовська В. Г.* Бібліотечно-інформаційні послуги та продукти в контексті взаємодії бібліотеки і користувача [Електронний ресурс] / В. Г. Животовська. – Режим доступу: <http://www.library.kr.ua>. – Назва з екрана.
5. *Лехцер В.* Бібліотеки Закарпаття в дзеркалі статистики. Рік 2010 [Електронний ресурс] / В. Лехцер. – Режим доступу: <http://cbs.lviv.ua/>. – Назва з екрана.
6. Особливості бібліотечного SWOT-аналізу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olga-methodlibkyiv.blogspot.com/2011/01/swot.html>. – Назва з екрана.
7. Публічні бібліотеки: сучасні принципи буття в умовах оновленого суспільства: з досвіду роботи публічних бібліотек Східної України [Електронний ресурс] / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад. Г. Д. Ковальчук]. – Х., 2007. – (У б-ках Східної України). – Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/47.htm>. – Назва з екрана.
8. *Сидоренко Л.* Сільська бібліотека: нові можливості розвитку / Л. Сидоренко // Бібл. форум України. – 2007. – № 2. – С. 27–29.
9. *Цуріна І.* На порядку денному – сільська бібліотека / І. Цуріна // Бібл. планета. – 2010. – № 4. – С. 36–38.